19/11/2021

Θα ήθελα να ρωτήσω: Το θέλουμε ή δεν το θέλουμε το Βυζάντιο;

/ Ορθόδοξες Προβολές

Του Φώτη Κόντογλου

Θἄθελα νὰ ρωτήσω: Τὸ θέλουμε ἢ δὲν τὸ θέλουμε τὸ Βυζάντιο; Τὸ ἀγαποῦμε, τὸ θαυμάζουμε, ἢ τὸ περιφρονοῦμε; Ἂν δὲν τὸ θέλουμε, γιατὶ κάνουμε γι᾽ αὐτὸ συνέδρια καὶ ἐκθέσεις, καὶ γιορτὲς γιὰ τὰ χίλια χρόνια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ποὺ εἶναι ἡ κιβωτὸς τῆς βυζαντινῆς παράδοσης; Κι ἂν πάλι τὸ θέλουμε σὰν δικό μας, καὶ καυχιόμαστε γι᾽ αὐτό, γιατὶ τότε παρουσιάζουνε αὐτὸ τὸ ἀπερίγραπτο χάλι οἱ ἐκκλησιές μας, ποὺ ὄχι μοναχὰ δὲν ἔχουνε τίποτα βυζαντινό, ἀλλὰ ἡ ἐλεεινὴ ἐμφάνισή τους κάνει νὰ ἀγανακτήσει κάθε ἄνθρωπος ποὺ ἔχει λίγη καλαισθησία;

Ὅλα ἐκεῖ μέσα μυρίζουνε ἀρχοντοχωριατιά, χοντροκοπιά, βιτρίνα, προχειρολογία, μοδιστράδικο. Ἂν βγάλει κανένας στὴ μπάντα λίγες ἐκκλησιὲς τῆς Ἀθήνας, ποὺ ἔχουνε ζωγραφισθεῖ σὲ βυζαντινὸ ὕφος, καὶ κάποιες ἄλλες ποὺ ἡ ψαλμῳδία εἶναι βυζαντινή, δηλαδὴ ἑλληνική, οἱ ἄλλες εἶναι ὅπως εἶπα παραπάνω, δηλαδὴ μαρτυροῦν ἕναν λαὸ χωρὶς θρησκευτικὴ ἱστορία καὶ χωρὶς καμμιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια, μαρτυρᾶνε μία φυλὴ ξεπεσμένη, δίχως χαρακτῆρα, ξεπλυμένη ἀπὸ κάθετι δικό της, καὶ πασαλειμμένη μὲ λογιῶν-λογιῶν πασαλείμματα, ποὺ μ᾽ αὐτὰ

νομίζει πὼς ξεφορτώθηκε ἀπὸ τὰ παλαιά, ἀπὸ τὰ βλάχικα, καὶ πὼς ἔγινε συγχρονισμένη, μοντέρνα, εὐρωπαϊκή.

Τὸ κακὸ ἔχει τὴ ρίζα του στὴν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς τέχνες, δὲν δίνει καμμιὰ σημασία στὸ πὼς πρέπει νὰ ψέλνουνε στοὺς ναούς μας, στὸ πῶς πρέπει νὰ χτίζουνται καὶ νὰ ζωγραφίζουνται οἱ οἶκοι τοῦ θεοῦ. Ἀφήνω τὸ πῶς πρέπει νὰ γίνουνται τὰ ἄμφια καὶ τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησιᾶς. Καμμιὰ φροντίδα! «Οὐ φροντὶς ἱπποκλείδη». Δὲν πᾶνε νὰ γίνουνται ὅπως θέλει ὁ καθένας. Τὴν πρωτοβουλία τὴν ἔχει ἀφήσει στοὺς κληρικούς, ποὺ εἶναι προϊστάμενοι στοὺς ναούς, καθὼς καὶ στοὺς ἐπιτρόπους. Αὐτοὶ ἀποφασίζουνε ποιὸν ψάλτη θὰ πάρουνε, ποιὸν ἁγιογράφο θὰ προτιμήσει τὸ γοῦστο τους, ποιὸς ἀρχιτέκτονας θὰ χτίσει τὴν ἐκκλησιά, ποιὸς μαρμαρᾶς ἢ ξυλογλύτης θὰ κάνει τὸ τέμπλο, τὰ παγκάρια, τὰ προσκυνητάρια, τὸ δεσποτικό, τὸν ἐπιτάφιο.

Κι ἂν βγάλεις πάλι κατὰ μέρος λιγοστοὺς ἀπ᾽ αὐτούς, πού, δόξα νἄχει ὁ Κύριος, ὑπάρχουνε κι αὐτοὶ στὸν τόπο μας, οἱ ἄλλοι ἔχουνε συχνὰ τέτοιον ἐγωισμό, ποὺ τὰ ξέρουνε ὅλα: μουσική, ζωγραφική, γλυπτική, καὶ μ᾽ αὐτὰ τὰ ἐφόδια καταφέρνουνε νὰ κάνουνε τέτοια βαναυσουργήματα, ποὺ νὰ πιάνει ἀπελπισία τὸν ἄνθρωπο, καὶ βαθειὰ μελαγχολία γιὰ τὴ φυλή μας, βάζοντας μὲ τὸν νοῦ του σὲ τί ξεπεσμὸ βρίσκεται. Ἔχω ἀκούσει τέτοιες παραδοξολογίες γιὰ τὰ ζητήματα τῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ κρίνουν κι ἀποφασίζουν πὼς θὰ ζωγραφισθεῖ ἡ ἐκκλησία ποὺ τοὺς ἔχει παραδοθεῖ, ἡ ποιὸν ψάλτη θὰ διορίσουνε, ποὺ θ᾽ ἀπορήσετε ἂν ἔγραφα κάποιες ἀπ᾽ αὐτὲς τὶς ἀνεύθυνες «γνῶμες», καὶ θὰ μὲ λέγατε μεγαλομάρτυρα, ποὺ ἀληθινὰ μαρτύρησα γιὰ τὸ ἔρμο αὐτὸ Βυζάντιο.

Ἡ δραστηριότητά τους βρίσκεται στὸ ἀποκορύφωμα, κάθε χρόνο, πρὸ πάντων τοῦτες τὶς μέρες, ἀπὸ τοὺς Χαιρετισμοὺς ὡς τὸ Πάσχα. Ἐκεῖνοι οἱ Χαιρετισμοὶ ἔχουνε γίνει βαρκαρόλες καὶ τραβιάτες, γιατὶ καιροφυλαχτοῦνε κάποιοι λιμοκοντόροι κανταδόροι γιὰ νὰ ἐπιδείξουνε τὶς ἀγριοφωνάρες τους, καὶ βγάζουνε κάτι τέτοιες στριξιὲς καὶ μουγκρίσματα, ποὺ κι ἡ Παναγία τρομάζει ἀπὸ τὴ «σεμνὴ καὶ ἑλληνοπρεπῆ» ἐκείνη μουσική. Τώρα, τί σχέση ἔχει αὐτὴ ἡ μουσικὴ μὲ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ λόγια τῶν ὕμνων, ὅπως εἶναι π.χ. τὸ «Νηδύϊ τὸν Λόγον ὑπεδέξω» κλπ., τοῦτο εἶναι πρᾶγμα ποὺ γι᾽ αὐτὸ δὲν σκοτίζεται κανένας. Ἢ ἐκεῖνο τὸ «Τῇ ὑπερμάχῳ», ποὺ θαρρεῖς πὼς τὸ λένε Ναπολιτᾶνοι, ποὺ τραγουδᾶνε μέσα σὲ καμμιὰ ἀνεμότρατα!

Τί ἔμορφη Ἑλλάδα! Τί βυζαντινὴ Ἑλλάδα ποὺ κάναμε, νὰ μὴν ἀβασκαθοῦμε! Αὐτὰ κι ἄλλα δεινά, μαζὶ μὲ τὴ φρικτὴ ἀκαλαισθησία ποὺ ἔχουνε οἱ εἰκόνες (οἱ περισσότερες φράγκικες Γενοβέφες τῆς πεντάρας), τὰ προσκυνητάρια, τὰ τέμπλα, ὅλα μαζὶ σὰν νὰ λένε πὼς οἱ ἐκκλησιὲς εἶναι ἕνα ἄφραγο ἀμπέλι γιὰ τὸ κέφι τοῦ κάθε ἐπίτροπου ἢ ἱερωμένου.

Φταίει ὅμως κατὰ πρῶτο ἡ Ἐκκλησία. Γιατί τ᾽ ἀφήνει ὅλα στὴ διάθεσή τους; Τί ξέρουνε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τέχνη; Καλοὶ καὶ χρήσιμοι εἶναι στὸ νὰ συνάζουν χρήματα καὶ νὰ περιφρουροῦν τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ τους. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα εἶναι δουλειὰ ἀλλουνῶν, ποὺ ἔχουνε τὴ γνώση, τὴν πεῖρα καὶ τὴ διάθεση γιὰ νὰ ὑπηρετήσουνε ἀληθινὰ καὶ σωστὰ τὴν ἐκκλησία, ὥστε τὰ χρήματα νὰ μὴν ξοδεύουνται γιὰ νὰ τὴν ἀσχημίσουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ χρησιμεύουνε γιὰ τὴν πραγματικὴ εὐπρέπειά της. Ἀνατριχιάζει κανένας βλέποντας νὰ πληρώνουνται κάποιοι κακοτέχνες, ζωγράφοι καὶ ψαλτάδες, γιὰ νὰ παραμορφώσουνε τὴν ὄψη καὶ τὴ λατρεία στὶς ἐκκλησιές μας, ἐνῷ παραγκωνίζονται κάποιοι ἄλλοι ἄξιοι καὶ σπουδαῖοι, ποὺ θὰ τὶς ὀμόρφαιναν, μόνο καὶ μόνο, γιατὶ ἔτσι τὸ θέλουνε οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μητροπόλεως ἢ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Εἶναι νὰ τραβᾶς τὰ μαλλιά σου μπροστὰ σ᾽ αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ συνεννοηθεῖς μ᾽ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, σὰν νὰ βρίσκεσαι ἀνάμεσα σὲ Κάφρους, κι ὄχι σὲ Ἕλληνες. Ἕνας ἐπίτροπος, ποὺ ἤτανε ἔμπορος ἑτοίμων ἐνδυμάτων στὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς, κι ἤτανε ντερβέναγας στὴν ἐνορία του, μοῦ ἔκανε θεωρία περὶ ἐξελίξεως καὶ περὶ «ὡραίας τέχνης», ποὺ φαίνεται πὼς τὴν εἶχε σπουδάσει στὸ Κογκό, ἐκεῖ ποὺ εἶχε κάνει περιουσία. Θεέ μου, τί ἔχω τραβήξει! Τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη.

Ἀλλά, τί θέλετε νὰ κάνουνε οἱ ἀμόρφωτοι, ἀφοῦ οἱ μορφωμένοι κι οἱ «διανοούμενοι» βρίσκουνται στὴν ἴδια κατάσταση, ἤ, ἂν νογᾶνε καὶ λίγο, ἄλλα λένε κι ἄλλα κάνουνε, γιατὶ δὲν πιστεύουνε σὲ τίποτα, μήτε στὸν Θεό, μήτε στὴν Ὀρθοδοξία, μήτε στὸ Βυζάντιο; Μήπως ἀπὸ τοὺς δεσποτάδες δὲν ὑπάρχουνε κάποιοι ποὺ δὲν χωνεύουνε τὰ βυζαντινά, καὶ εἴτε εἶναι ἀδιάφοροι, ἡ ἢ προτίμηση τοὺς εἶναι στὸν «γλυκὺν» Ἰησοῦ μὲ τὰ γλαρωμένα μάτια τοῦ τύπου Κάρλο Ντόλτσι (ντόλτσε στὰ ἰταλικὰ θὰ πεῖ «γλυκός»), καὶ στοὺς καλοθρεμμένους... ἀσκητές; Ἐγὼ κι οἱ ἄλλοι ἀναγνωρισμένοι ἁγιογράφοι μας εἴμαστε γι᾽ αὐτοὺς ἄτεχνοι τερατογράφοι, ἀμαθεῖς φανατικοί, κι ἔξορκιζουνε τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴν μᾶς παραγγέλνουνε μήτε μία εἰκόνα. Ὅ,τι καλὸ ἔγινε στὴν ἁγιογραφία, καὶ στὴν ψαλτική, ἔγινε, τὸ περισσότερο, ἀπὸ τὴν πίστη κι ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ ποὺ δείξανε κάποιοι ἄνθρωποι ποὺ ἀγνοηθήκανε κι ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας.

Ὅσο γιὰ τοὺς «διανοουμένους» καὶ τοὺς ἐπίσημούς της Πολιτείας, κάνουνε τὸν ἐνθουσιασμένο «διὰ τὴν ἔνδοξον κληρονομίαν τοῦ Βυζαντίου», καὶ βγάζουνε λόγους, ὀργανώνουνε γιορτὲς καὶ φέστες, καὶ γίνουνται «βυζαντινοὶ» ὅσο βαστᾶνε

αὐτὲς οἱ θεατρινίστικες ἐπιδείξεις κάποιοι ἄνθρωποι, ποὺ ἔχουνε σχέση μὲ τὸ Βυζάντιο ὅση σχέση ἔχει ἡ Πολικὴ Ἄρκτος μὲ τὴν ἀρκούδα, ποὺ τὴ χορεύει ὁ γύφτος. Οἱ περισσότεροι δὲν πιστεύουνε σὲ ὅσα λένε, καὶ μάλιστα συνεργοῦνε δσὸ μποροῦνε γιὰ νὰ σβήσει μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας τὸ μυστικὸ καντηλάκι τῆς παράδοσης.

Τελευταῖα ὅλον τὸν ἐπίσημο κόσμο ἔπιασε οἶστρος γιὰ τὸ Βυζάντιο. Μὰ γιὰ ποιὸ Βυζάντιο μιλοῦνε καὶ σεληνιάζουνται; Μήπως ὑπάρχει κανένα ἄλλο Βυζάντιο, παρεκτὸς ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἀγαποῦνε κάποιοι ἀπὸ μᾶς, καὶ ποὺ γι᾽ αὐτὸ κακοπαθοῦνε καὶ κάνουνε θυσίες καὶ γίνουνται κακοί, ὑπερασπίζοντας τὸ μὲ πάθος καταπάνω στοὺς ἐχθρούς του, καὶ ποὺ γι᾽ αὐτὸ ἀκοῦνε νὰ τοὺς λένε παλιοημερολογίτες, ἀναχρονιστὲς καὶ καθυστερημένους;

Ρωτῶ, γιατὶ ἀπορῶ πῶς ἀνακατωθήκανε ἕνα σωρὸ ἄνθρωποι στοὺς ἑορτασμοὺς καὶ στὶς «ἐκδηλώσεις», καὶ γιατὶ κάποιοι ἄνθρωποι ποὺ ἔχουνε ἀκουστὰ αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ Βυζάντιο, πρωτοστατοῦν σ᾽ αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις, Ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι, ποὺ ὄχι μοναχὰ τὸ ἀγαποῦνε, ἀλλὰ ἀναπνέουν τὴν ἁγιασμένη εὐωδία του καὶ ζοῦνε βουτηγμένοι καθημερινὰ μέσα στὸ μυστήριό του, ἀπομείνανε στὴ μπάντα ξεχασμένοι, ὅπως εἶναι π.χ. ὁ Σῖμος ὁ Καράς, ποὺ μιλᾷ καὶ στὸν ὕπνο του γι᾽ αὐτὸ καὶ γιὰ τὴν παράδοση, ὁ Καράς, αὐτὸ τὸ ὁλοκαύτωμα, ποὺ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν ὀρθόδοξη παράδοση κι ὁ φλογερὸς ζῆλος του γι᾽ αὐτὴ ἔχει συγκινήσει ὅλον τὸν κόσμο, μοναχὰ οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας δὲν τὸν θυμηθήκανε ποτέ. Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν ἰδεολόγων στὸν τόπο μας: «Ἂς τον αὐτὸν νὰ κουρεύεται, εἶναι ἰδεολόγος», λένε ὅσοι ἔχουνε γιὰ χαζοὺς τοὺς τέτοιους ἀνθρώπους.

Πῶς νὰ δεῖ πνευματικὴ προκοπὴ τούτη ἡ φυλή; Μὲ τὰ μεγαλόστομα θούρια καὶ μὲ τὶς ἀνόητες προγονικὲς καυχησιές; Ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῶν ἐνόπλων δυνάμεων μεταδίδει τὴν πρωϊνὴ προσευχή, τὸ «Πάτερ ἡμῶν», δηλ. ἕνα κείμενο σὲ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ναί, τὸ μεταδίδει μὲ φράγκικο ἁρμόνιο, καὶ τὴ λειτουργία ἀπὸ μία ἐκκλησιά, ποὺ ψέλνουνε μὲ φράγκικο ὑφὸς καὶ μὲ κανταδόρικους αὐτοσχεδιασμούς.

Τὸ «Τῇ ὑπερμάχῳ», αὐτὸς ὁ βυζαντινὸς ἐθνικὸς ὕμνος μας, τραγουδιέται μὲ ἰταλιάνικη μουσική, τὸ τροπάρι τῆς Κασσιανῆς, γραμμένο σὲ θαυμάσια ἑλληνικὴ γλῶσσα, («ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος ἔρως τῆς ἁμαρτίας...»), ἀκούσθηκε φέτος ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο μασκαρεμένο, σὲ μελοδραματικὸν καρνάβαλο, ποὺ νὰ τραβᾶ κανεὶς τὶς τρίχες τῆς κεφαλῆς του, γιὰ τὶς γιορτὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ποὺ κήρυξε στὸν Ἄρειο Πάγο, ἔκανε κάποιος Ἕλληνας μουσικὸς ἕ «ρέκβιεμ», ποὺ ἂν ἤτανε στὴ γῆ ὁ ὑμνούμενος, θὰ βούλωνε τ᾽ αὐτιά του μὲ μπαμπάκι γιὰ νὰ μὴ τ᾽ ἀκούσει, στὴν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ποὺ γίνεται στὸ Πανεπιστήμιο, στὸ ἀνώτατο αὐτὸ πνευματικὸ ἵδρυμα, πρὶν ἀπὸ τὴν ὁμιλία, ψέλνεται,ἢ καλύτερα,

τραγουδιέται μὲ ἰταλιάνικη μουσική, νερόβραστη κι ἀνάλατη, σὰν νὰ βρίσκεται κανένας σὲ ἐξετάσεις παρθεναγωγείου, τὸ τροπάρι «Τοὺς τρεῖς μεγίστους φωστῆρας τῆς τρισηλίου θεότητος».

Ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ ποὺ εἴπαμε, ὁ καθένας μπορεῖ νὰ καταλάβῃ πόσο ἀγαποῦμε τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν παράδοσή μας. Ναί. Μοναχά, ποὺ ἀντὶ γιὰ τὸ Βυζάντιο, παίρνουμε τὴν Ἰταλία, κι ἀντὶ γιὰ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά, παίρνουμε τὴ Σκάλα τοῦ Μιλάνου.

Κι ὕστερα ἀπ᾽ αὐτά, θέλουμε δὰ νὰ κάνουμε καὶ γιορτὲς καὶ πανηγύρια γιὰ τὰ χίλια χρόνια τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ γιὰ τὸ δοξασμένο Βυζάντιο, «τοῦ ὁποίου ἡ ἄσβεστος φλὸξ ἀείποτε καίει ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φωτίζουσα τὴν φυλὴν εἰς τὸν δρόμον τῶν θυσιῶν καὶ θριάμβων», ὅπως λένε οἱ κουρντισμένοι ρήτορες.

Ἀλλοίμονο! Ἀντὶ γιορτὲς καὶ πανηγύρεις γιὰ τὸ Βυζάντιο. δὲ θἄτανε πιὸ σωστὸ νὰ κάνουμε τὴν κηδεία του;

Μυστικὰ Ἄνθη, Ἀθήνα 1992, δ΄ ἔκδοση, Ἀστήρ, σελ. 126-130